

ГЕРМАНИЯДА ИНТЕРНЕТДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Илхомбеков Жасурбек Илхомбек ўғли

Тошкент давлат юридик университети

Катта ўқитувчиси, юридик фанлари

бўйича фалсафа доктори

ORCID-0000-0002-9867-3363

E-mail: jafarbek22@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15273153>

Аннотация

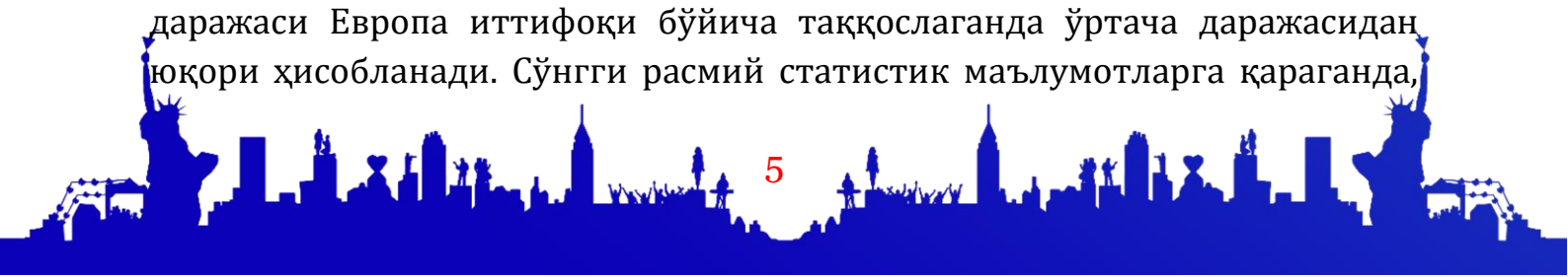
Ушбу илмий мақолада Германияда Интернетдан фойдаланишни тартибга солишга қаратилган асосий масалалар ёритиб ўтилган. Ушбу давлат қонунчилигида ўрин олган бутунжаҳон ўргимчак тармоғидан фойдаланишнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида қизиқарли маълумот ва фикрлар ўрин олган. Айниқса, мақолада таҳлил қилинган немис қонунчилигининг тадқиқ этилган мавзуга алоқадор жиҳатлари батафсил ёритиб ўтилган. Ушбу мақола ривожланган Ғарб мамлакатлари, хусусан, Германия давлатида Интернетдан фойдаланишнинг энг аҳамиятли жиҳатлари ва соҳага алоқадор қонунчилиги қизиқ бўлган ўқувчига манфаатдор бўлади.

Калит сўзлар: Интернет, Германия, BNetzA, NetzDG, JMStV, Human Rights Watch, Германия Асосий Қонуни, ахборот, оммавий ахборот, ахборот-коммуникация.

Европанинг етакчи мамлакатларидан бири Германияда Интернетга кириш ва ундан фойдаланиш бўйича ҳуқуқларнинг асосий масалалари билан танишиб чиқамиз.

Германия фаол сиёсий маданият ва фуқаролик жамиятига эга вакиллик демократиясидир. Сиёсий ҳуқуқлар ва фуқаролар эркинликлари асосан қонунда ҳам, амалда ҳам таъминланади. Сиёсий тизимга мамлакатнинг тоталитар ўтмиши таъсир кўрсатади, авторитар бошқарувнинг олдини олиш учун конституциявий кафолатлар мавжуд. Қуйида Германияда Интернетга кириш, ундан фойдаланиш, чекловлар ва фойдаланувчи ҳуқуқлари бузилиши рўй берган ҳолатлар билан боғлиқ бўлган асосий масалаларга тўхталиб ўтамиз.

Германия ахборот-коммуникация технологиялари тармоғи инфратузилмаси яхши ривожланган ва Интернетнинг умумий кириш даражаси Европа иттифоқи бўйича таққослаганда ўртача даражасидан юқори ҳисобланади. Сўнгги расмий статистик маълумотларга қараганда,

телекоммуникация хизматлари сўнгги пайтларда бир оз арзонлашди. Шундай бўлсада даромад асосида Интернетдан фойдаланишдаги доимий фарқлар паст даромадли одамлар ва ишсизлар учун нархлар тўсиқ бўлиб қолётганини кўрсатади. Шунингдек, Интернетга киришда жинс ва ёш фарқлари сезиларли даражада камайди. Шунга қарамай, Германиянинг ғарбий ва шарқий минтақалари шунингдек шаҳар марказлари ва қишлоқ жойлари ўртасидаги Интернетдан фойдаланишда кичик фарқлар мавжуд. Германия ҳукумати ахборот-коммуникация технологиялари уланишига чекловлар қўймайди. Германиянинг телекоммуникация инфратузилмаси асосан марказлаштирилмаган ва минтақавий провайдерларнинг хилма-хиллиги билан ноёбдир. Мамлакатда юздан ортиқ магистраль Интернет провайдерлари мавжуд. Хизмат кўрсатувчи провайдерларнинг хилма-хиллигини чеклайдиган ҳуқуқий, тартибга солувчи ёки иқтисодий тўсиқлар мавжуд. Мисол учун, тижорат хизмат кўрсатувчи провайдерлар хизматларни ишга тушуришдан аввал BNetzA ни хабардор қилиши керак, лекин лицензиялар керак эмас. Стационар ва мобил Интернетга уланиш BNetzA томонидан тартибга солинади, у 2014 йил бошидан Иқтисодий ишлар ва энергетика Фердерал вазирлиги қошида фаолият юритади.

Давлат хизмат кўрсатувчи провайдерларни Интернет контентини, хусусан, инсон ҳуқуқлари халқаро стандартлари билан ҳимояланган материалларни блокировка қилиш ёки филтрлашга мажбур қилиши мумкин. Аммо ҳукумат камдан-кам ҳолларда веб-сайтларни ёки Интернет контентни блоклайди.

Давлат ёки нодавлат иштирокчилар ноширларни, контент ҳостларини ёки рақамли платформалар контентларини, хусусан, халқаро инсон ҳуқуқлари стандартлари билан ҳимояланган материалларни ўчиришга мажбурлаш учун ҳуқуқий, маъмурий ёки бошқа воситалардан фойдаланиши мумкин. Германияда контентни ўчириш билан боғлиқ кўпчилик муаммолар контентни ҳақиқий ўчириш билан эмас, балки қидирув тизими натижаларини олиб ташлаш билан боғлиқ. Бироқ, NetzDG жорий этилганидан сўнг, ижтимоий медиа компанияларига ўз платформаларидан контентни олиб ташлаш бўйича босим кучайди, агар маълум ноқонуний контент зудлик билан ўчирилмаса, жиддий жарималар солинади. Германияда онлайн контентга нисбатан чекловлар одатда шаффофлик, белгиланган мақсадларга мутаносиблик ёки мустақил мурожаат учун минимал талабларга жавоб беради.

Бугунги кунга келиб, Германияда онлайн ўзини-ўзи цензура қилиш жуда муҳим ва яхши ҳужжатлаштирилган. Немис матбуотининг нашр қилиш тамойилларида баъзи журналистларнинг онлайн нутқини чеклаши мумкин бўлган баъзи қоидалар мавжуд. У 16 қоидани ўз ичига олади ва инсон қадр-қимматини қадрлашга қаратилган. Мисол учун, Жиноят кодекси ва JMStV да болалар жинсий зўравонлиги ҳақида тасвирлар, ирқий нафрат ва зўравонликларни мадҳ этиш каби контентни аниқ белгиланган ва таъқиқланган.

Онлайн маълумот манбалари муайян сиёсий манфаатларни илгари суриш учун ҳукумат ёки бошқа кучли шахслар томонидан назорат қилиниши ёки манипуляция қилиниш ҳолатлари ҳам учраб туради. Германиянинг онлайн ахборот лантшафтида контент манипуляцияси кучайганига гувоҳ бўлиш мумкин.

Германияда фойдаланувчиларнинг контентни онлайн нашр этиш қобилиятига салбий таъсир кўрсатадиган иқтисодий ёки тартибга солувчи чекловларга йўл қўйилмайди. Индивидуал Интернет фойдаланувчилари контентни онлайн нашр қилишда бир нечта иқтисодий ёки тартибга солувчи тўсиқларга дуч келган тақдирда ҳам Германия қонунчилиги ижтимоий медиа платформалари ёки хостинг провайдерлари каби компанияларни катта молиявий жазога тортади. Германия жонли Интернет ҳамжамияти ва блогосферанинг уйидир. Маҳаллий ва халқаро оммавий ахборот манбаларига кириш мумкин ва улар турли хил фикрларни ифодалайди. Шунингдек, Германиядаги шароитлар фойдаланувчиларнинг, айниқса, сиёсий ва ижтимоий масалалар бўйича сафарбарлик, ҳамжамиятларни шакллантириш ва кампания ўтказишга катта ёрдам беради.

Германия Асосий Қонуни ни конституцияга тенглаштириш мумкин. Германия Асосий Қонунида ушбу масала бўйича ҳам баъзи қоидалар белгиланган. Германия Асосий Қонунининг 5-моддасида сўз эркинлиги ва оммавий ахборот воситалари эркинлиги кафолатланган. Суд органлари мустақил фаолият юритади ва асосан асосий ҳуқуқларни ҳимоя қилади. Жумладан, Интернетга кириш ва ундан фойдаланиш ҳуқуқини мисол сифатида кўрсатиш мумкин. 2016 йилдан бери маълумотларни ҳимоя қилиш ва ахборот эркинлиги бўйича федерал комиссар идораси мустақил олий федерал ҳокимият органи ҳисобланади. Ташкил этилганидан буён агентлик ўз имкониятларини уч баробар оширди ва хавфсизлик органлари устидан назоратни кучайтириш учун ходимларни кенгайтirdи.

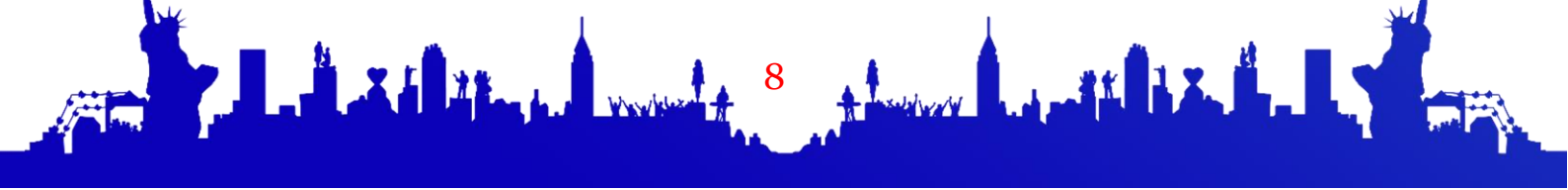

Германияда онлайн фаолият учун жиноий жазо ёки фуқаролик жавобгарлигини белгилайдиган, хусусан халқаро инсон ҳуқуқлари стандартлари остида ҳимояланган қонунлар мавжуд. Мисол учун, Германия Жиноят Кодекси онлайн соҳага оид кўплаб таъқиқларни ўз ичига олади.

Германияда Интернетда анонимлик принципи асосан асосий ҳуқуқ сифатида қўллаб-қувватланади. Аммо ҳукумат аноним алоқа ёки шифрлашга чекловлар қўйиши мумкин. Масалан, фойдаланувчининг анонимлиги 2004 йилги Телекоммуникациялар тўғрисидаги қонун га мувофиқ SIM-кارتани рўйхатдан ўтказиш қоидалари билан бузилади, бу эса харидорлардан ўзларининг тўлиқ исми, манзили, халқаро мобил абонент идентификатори рақами ва халқаро мобил станцияси ускунасининг идентификатори рақамини тақдим этишларини талаб қилади. Шунингдек, Германия Асосий Қонунининг 10-моддаси хатлар, почта хабарлари ва телекоммуникациялар махфийлигини кафолатлайди. 2008 йилда қабул қилинган BverfG қарори Асосий Қонуннинг 2-моддасида назарда тутилган шахсий ҳуқуқнинг бир қисми сифатида “ахборот технологиялари тизимларининг махфийлиги ва яхлитлигига оид янги фундаментал ҳуқуқни белгилаб берди.

Германия ҳукумати 1990 йилда шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш учун қонунчилик базасини яратди, бироқ бир қанча қонунлар компаниялардан фойдаланувчи маълумотларини расмийларга тақдим этишни талаб қилади. Германия қонунчилиги баъзи телекоммуникация маълумотларини расмийлаштиришни талаб қилади. Бу эса, хизмат кўрсатувчи провайдерлар ва бошқа технология компаниялари томонидан фойдаланувчи номини мониторинг қилиши ва йиғиши фойдаланувчиларнинг шахсий дахлсизлик ҳуқуқини бузилишига олиб келиши мумкин.

Жисмоний шахслар ўзларининг онлайн фаолияти билан боғлиқ ҳолда давлат органлари ёки бошқа шахслар томонидан ноқонуний қўрқитиш ёки жисмоний зўравонликка камдан-кам бўлсада дучор бўлиш ҳолатлари ҳам кузатилиб турилади. Шунингдек, веб-сайтлар, давлат ва хусусий ташкилотлар, хизмат кўрсатувчи провайдерлар ёки индивидуал фойдаланувчилар кенг тарқалган хакерлик ва киберхужумнинг бошқа шаклларига дучор бўлиш ҳолатлари ҳам кузатилади. Яъни инсон ҳуқуқлари фаоллари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар камдан-кам ҳолларда сўз эркинлигини бўғишга қаратилган киберхужумлар ёки бошқа

техник зўравонлик турлари қурбонлари бўладилар. Бироқ давлат муассасалари ва бизнес сектори киберҳужумлар нишонига айланган.

Интернетдан фойдаланишни тартибга солиш мақсадида Германияда бир қанча ҳаракатлар амалга оширилган. Жумладан, мазкур масалани тартибга солиш мақсадида, янги қонун қабул қилинган бироқ мазкур қонун кўплаб мунозараларга сабаб бўлган. Берлин – ижтимоий тармоқларида нафрат сўзлари ва бошқа ноқонуний контентни олиб ташлашни талаб қилувчи янги Германия қонуни назоратсиз ва асоссиз равишда кенг тарқалган цензура билан тўла ва имкон қадар тезроқ бекор қилиниши керак деди Human Rights Watch . Цензура функцияларини моҳиятан ижтимоий тармоқлар маъмурларига ўтказувчи бу қонун Интернетда сўз эркинлигини чеклашга интилаётган бошқа давлатлар учун хавfli прецедент бўлиб қолмоқда. “Ҳокимият ва жамоатчиликнинг ноқонуний ва номақбул контентнинг тарқалишидан хавотирланишига барча асослар бор аммо янги немис қонуни тубдан нотўғри” дейди Human Rights Watchнинг директори Вензель Михалский. Германияда NetzDG номи билан танилган “Ижтимоий медиа чоралари тўғрисида”ги қонун 2017 йил 30 июнда қабул қилинган ва 2018 йилнинг 1 январидан тўлиқ кучга кирган . Мазкур қонун Facebook, Instagram, Twitter ва YouTube каби йирик тармоқ платформаларини Жинойт кодексининг 22-бўлимига кўра, шундай деб эътироф этилган “ноқонуний контент”ни зудлик билан олиб ташлаш мажбуриятини юклайди. Камида учта давлат – Россия, Сингапур ва Филиппин шунга ўхшаш қонун лойиҳасини ишлаб чиқишда Германия прецедентига намунавий қонунчилик сифатида мурожаат қилганлар.

Human Rights Watch ҳуқуқнинг икки асосий жиҳати Германиянинг сўз эркинлиги бўйича мажбуриятларини бузаётганини қайд этади. Биринчидан, учинчи шахсларнинг баёнотларини саралаш учун масъулият юки маълум бир ижтимоий тармоқ маъмурлари зиммасига тушади ва иккинчиси шубҳали таркибни у билан ишлашдан кўра олиб ташлаш осонроқ ва фойдалироқ бўлган шароитларда жойлаштирилади. Ҳатто суд ҳам ҳар доим ҳам маълум баёнотларни аниқ баҳолай олмайди, чунки бу контекст, маданият ва қонунни ҳисобга олишни талаб қилади. Қарор қабул қилиш учун берилган қатъий муддатлар ва катта жаримага тортилиш хавфи шароитида компаниялар чегара шароитида сўз эркинлиги фойдасига шубҳаларни изоҳлаш учун жуда оз асосга эга. Иккинчидан, ижтимоий тармоқ маъмурияти ўзини қайта суғурталаб, шахснинг сўз эркинлиги ёки маълумот олиш ҳуқуқини бузган тақдирда

қонунда на суд назорати, на суд ҳимояси назарда тутилмаган. Бу ҳолат йирик онлайн платформаларни “эркин зоналар”га айлантириш хавфи билан тўла бўлиб, у ерда ҳукумат суд назоратисиз цензурани амалга ошириши мумкин. Шу билан бирга, Германияда ҳам, бошқа мамлакатларда ҳам фаолият юритувчи Human Rights Watch ижтимоий тармоқлари инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш соҳасида фойдаланувчилар олдида мажбуриятларга эга ва уларни учинчи шахсларнинг ноқонуний тажовузларидан ҳимоя қилиши шарт.

Собиқ канцлер Ангела Меркел ҳам Интернетни тартибга солиш тарафдори, бироқ “айрим тузатишлар”ни ҳам истисно этмайди. Собиқ канцлер CDU/CSU ва SPD ўртасидаги 7 февраль куни эълон қилинган янги коалиция келишуви “Ижтимоий медиа чора-тадбирлари тўғрисида”ги қонунни “тўғри ва муҳим қадам” деб атади, бироқ ҳукумат уни “кейинги такомиллаштириш” йўлларини баҳолаши ҳақидаги огоҳлантиришни ўз ичига олади. Янги қонунга тайёргарлик босқичида инсон ҳуқуқлари ва оммавий ахборот воситалари эркинлиги масалалари билан шуғулланувчи кўплаб ташкилотлар қарши чиқди. Шундай қилиб, Интернетда сўз эркинлиги ва шахсий дахлсизликни ҳурмат қилиш тарафдори бўлган нодавлат нотижорат ташкилотлари, олимлар, инвесторлар ва корпорацияларни бирлаштирган Global Network Initiate коалицияси қонун сўз эркинлиги бўйича қарорларни “outsorsing” хусусий компанияларга топширишини айтди. Олти ноҳукумат ва саноат ассоциациясидан иборат гуруҳ Европанинг саккиз нафар комиссарига йўллаган очиқ хатида қонун онлайн сўз эркинлигига салбий таъсир кўрсатиши ҳақида огоҳлантириб, маъмурларни биринчи сўров бўйича контентни олиб ташлашга ундаган. 19-моддада қонуннинг ҳуқуқий таҳлили эълон қилинган бўлиб, у “Германияда сўз эркинлигига жиддий путур етказиши ва бошқа давлатлар учун хавфли ўрнатилган бўлаётгани” қайд этилган. Қонунни тайёрлаш босқичида баҳолаган БМТнинг фикр ва сўз эркинлиги бўйича махсус маърузачиси Девид Кайнинг фикрига кўра, қонун лойиҳаси инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро стандартларга зид эди. Ҳукумат, ўз навбатида, кейинги версияга киритилган ўзгартиришлар, хусусан, таркибни олиб ташлаш учун янада мослашувчан вақт чегаралари ва мураккаб ишларни кўриб чиқиш учун ваколатли орган яратишни режалаштирган ҳолда, бунга эҳтиёжни ҳимоя қилди. Бироқ, махсус маърузачининг хусусий компаниялар зиммасига сўз эркинлиги ҳуқуқидан фойдаланишни тартибга солиш масъулиятини юклаш ҳақидаги асосий эслатмаси

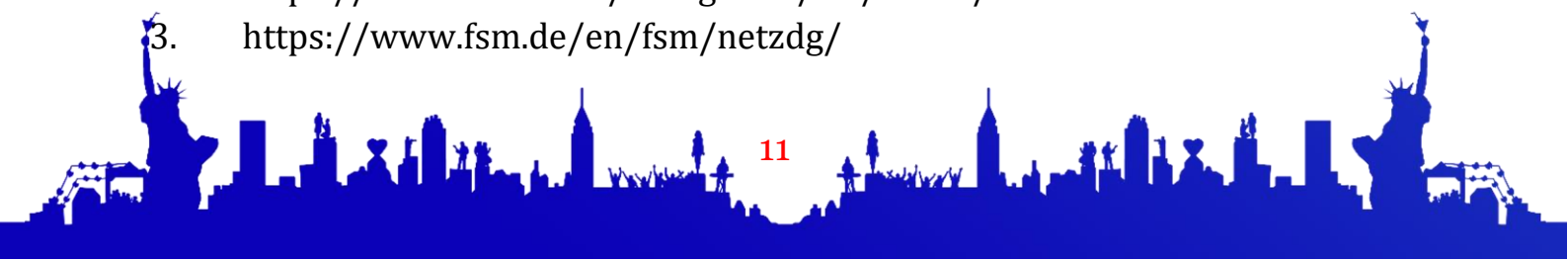
инобатга олинмади. “Ижтимоий тармоқлар тўғрисидаги қонун билан Германия ўз мамлакатада сўз эркинлигига путур етказди ва бадий эркинлик, ижтимоий танқид, сиёсий фаоллик ёки онлайн мустақил журналистикани бўғувчи бошқа давлатлар учун безовта қилувчи прецедент ўрнатади”, дейди Вензель Михалский.

NetzDG қонунининг муаммоли томонлари: Қонун Германияда 2 миллиондан ортиқ рўйхатдан ўтган фойдаланувчилари бўлган компанияларни ноқонуний контент ҳақидаги хабарларни қабул қилиш ва улар билан ишлашнинг самарали ва шаффоф механизмини яратиш мажбуриятини юклайди. Бундай сўровни олгандан кейин 24 соат ичида улар киришни блоклашлари ёки “аниқ ноқонуний таркибни” ўчиришлари керак, ноаниқ ҳолатларда муаммони ҳал қилиш учун бир ҳафтагача ёки ундан ҳам кўпроқ вақт берилади. Энг қийин вазиятларда масалани компаниялар томонидан молиялаштириладиган, аммо ҳукумат томонидан тасдиқланган саноат органига юбориш имконияти мавжуд. Кейин бу орган етти кун ичида қарор қабул қилиши керак. Бундай органга қўйиладиган талаблар ҳали ҳукумат томонидан қабул қилинмаган ва келажакда улар ҳокимиятнинг хоҳишига кўра исталган вақтда ўзгартирилиши мумкин.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, Германия Конституциясининг юқоридаги моддалари ва қонун моддалари ҳуқуқий тизим тартибга солувчи Интернетнинг турли жиҳатлари ҳақида тушунча беради. Интернет глобал ҳодиса, унинг самарали ва адолатли тартибга солинишини таъминлаш, шахс эркинликлари ва шахсий ҳаётини ҳимоя қилиш учун қонун чиқарувчилардан доимий эътибор ва ислоҳотларни талаб қилади. Немис ҳуқуқ тизими зарарли онлайн ҳаракатларга қарши жиддий кураш олиб бориши ва фуқароларнинг фаровонлиги ва эркинликларини ҳимоя қилишга қаратилганлиги аниқ кўриниб турибти. Интернет Германияда кундалик ҳаётнинг тобора муҳим жиҳатига айланиб бормоқда ва унинг таъсири мамлакат конституцияси ва қонунларида ўз аксини топган. 1949 йилда қабул қилинган Германиянинг асосий қонуни яъни конституция ёки Grundgesetz онлайн мулоқот ва ахборот алмашиш учун зарур бўлган ҳуқуқлар бўлган сўз ва матбуот эркинлигини ҳимоя қилишга қаратилган.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. https://www.bundesnetzagentur.de/EN/Home/home_node.html
2. <https://www.bmwk.de/Navigation/DE/Home/home.html>
3. <https://www.fsm.de/en/fsm/netzdg/>

4. file:///C:/Users/Dell/Downloads/Jugendmedienschutzstaatsvertrag_JMStV.pdf
5. <https://handbookgermany.de/ru/basic-law>
6. <https://constitutions.ru/?p=24969>
7. <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/14362>
8. <https://handbookgermany.de/ru/basic-law>
9. <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BVerfGG.pdf>
10. <https://www.hrw.org/>
11. <https://www.hrw.org/ru/news/2018/02/14/314928>
12. <https://www.deutschlandfunk.de/cdu-csu-spd-koalitionsverhandlungen-bundestagswahl-100.html>
13. <https://globalnetworkinitiative.org/>
14. <https://buhgalteriya.uz/autsorsing.html>
15. Jasurbek, I. L. H. O. M. B. E. K. O. V. (2022). DEVELOPMENT TENDENCIES OF THE RIGHT TO RECEIVE INFORMATION IN THE VIRTUAL SPACE. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(11), 17-22.
16. Ilkhombekov, J. (2022). THE ROLE AND ROLE OF THE MEDIA IN THE INFORMATION DISTRIBUTION PROCESS. Академические исследования в современной науке, 1(17), 80-84.
17. Илхомбеков, Ж. И. Ў. (2022). Ўзбекистон Республикаси қонунларида оммавий ахборот воситалари эркинлигини таъминлашнинг ўзига хос хусусиятлари. Scientific progress, 3(4), 1068-1074.
18. ИЛХОМБЕКОВ, Ж. (2022). АХБОРОТ ТУШУНЧАСИ, МОҲИАТИ, ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТИ ВА КАФОЛАТЛАРИ. ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ, 2(6), 49-53.
19. Jasurbek, I. (2024). Comparative Legal Analysis of Reforms Conducted for the Development of the Information Sector in the New Uzbekistan. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 2(1), 72-81.
20. Jasurbek, I. (2024, February). Internet activity coordination organizations. In E Conference World (No. 4, pp. 158-166).

